*До разової спеціалізованої вченої ради у*

*Національній академії внутрішніх справ*

# ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Ганус Людмили Михайлівни «Конституційно-правовий механізм протидії гендерно зумовленому насильству в Україні та державах-членах ЄС», подану до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право**

**Актуальність теми дисертаційного дослідження.** Сучасний етап розвитку української державності характеризується активним реформуванням національної правової системи відповідно до європейських стандартів захисту прав людини та виконання міжнародно-правових зобов'язань України. У цьому контексті особливого значення набуває формування ефективних механізмів запобігання та протидії гендерно зумовленому насильству, яке сьогодні розглядається міжнародною спільнотою не лише як порушення прав людини, а й як один із показників ефективності державної правової політики, рівня інституційної спроможності держави та дієвості механізмів захисту прав і свобод людини.

Актуальність теми посилюється тим, що протидія гендерно зумовленому насильству сьогодні потребує не лише належного нормативного врегулювання, а й ефективної системи реалізації відповідних правових приписів. Ратифікація Україною Стамбульської конвенції створила додаткові зобов’язання щодо перегляду національних підходів до запобігання насильству, захисту постраждалих осіб, міжвідомчої координації та оцінювання результативності державної політики у цій сфері. В умовах повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України ці питання набули особливої практичної значущості, оскільки саме інституційна спроможність держави визначає реальність захисту осіб, які перебувають у ситуації підвищеної вразливості.

Водночас сучасні наукові дослідження переважно присвячені окремим кримінально-правовим, кримінологічним, адміністративно-правовим чи міжнародно-правовим аспектам протидії гендерно зумовленому насильству. Натомість комплексне дослідження цієї проблематики саме крізь призму конституційного права, функціонування державного механізму, інституційної

взаємодії та реалізації позитивних обов'язків держави залишається одним із актуальних напрямів сучасної юридичної науки.

У цьому контексті дисертаційне дослідження Людмили Михайлівни Ганус є своєчасним, актуальним та таким, що відповідає сучасним потребам розвитку національної правової системи. Запропонований авторкою комплексний підхід до дослідження конституційно-правового механізму протидії гендерно зумовленому насильству поєднує доктринальний аналіз, порівняльно-правове дослідження європейського досвіду та розроблення практично орієнтованих рекомендацій щодо вдосконалення законодавства й інституційної системи України, що визначає як наукову, так і прикладну цінність.

**Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.** Про достатній ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій свідчить комплексний характер дослідження, широке коло опрацьованих нормативних, міжнародно-правових та наукових джерел, а також послідовність авторської аргументації. Положення, що виносяться на захист, належним чином мотивовані, узгоджуються із поставленою метою та завданнями дослідження, а сформульовані висновки є логічним результатом проведеного наукового аналізу.

Наукові результати дисертації ґрунтуються на опрацюванні значного масиву нормативно-правових актів України, міжнародних договорів, актів Європейського Союзу, практики Європейського суду з прав людини, рішень Конституційного Суду України, матеріалів міжнародних організацій та сучасних наукових джерел. Такий підхід забезпечив комплексний характер дослідження й дозволив авторці сформулювати належно аргументовані висновки та пропозиції.

Окремо слід відзначити належний рівень використання власне міжнародних джерел права, практики Європейського суду з прав людини, документів Ради Європи та Європейського Союзу. Їх застосування не має декларативного характеру, а органічно інтегроване у систему авторської аргументації, що дозволило обґрунтувати запропоновані напрями вдосконалення конституційно-правового механізму протидії гендерно зумовленому насильству відповідно до сучасних європейських стандартів. Позитивної оцінки заслуговує й використання сучасних наукових джерел, що забезпечило комплексний аналіз досліджуваної проблематики.

До безперечних переваг роботи слід віднести те, що сформульовані авторкою рекомендації не є декларативними, а логічно випливають із

проведеного теоретичного, порівняльно-правового та нормативного аналізу. Вони базуються на дослідженні європейських моделей протидії гендерно зумовленому насильству, сучасних міжнародних стандартів та особливостей функціонування національної правової системи, що забезпечує їх наукову обґрунтованість і практичну цінність.

Науково виваженим є використаний дисертанткою методологічний підхід, який поєднує формально-юридичний, порівняльно-правовий, системний, структурно-функціональний та інші методи наукового пізнання. Саме комплексне застосування цих методів дозволило всебічно дослідити конституційно-правовий механізм протидії гендерно зумовленому насильству, оцінити ефективність його окремих елементів та сформулювати пропозиції щодо їх подальшого вдосконалення.

Таким чином, наведені у дисертації наукові положення, висновки та рекомендації є достатньо обґрунтованими, внутрішньо узгодженими, відповідають поставленій меті й завданням дослідження та свідчать про високий рівень проведеної наукової роботи.

**Аналіз змісту дисертації.** Перший розділ дисертації ***«Теоретичні та конституційно-правові засади протидії гендерно зумовленому насильству»*** має концептуальне значення для всього дослідження, оскільки саме в ньому сформовано теоретичні засади авторського бачення конституційно-правового механізму протидії гендерно зумовленому насильству. Авторкою здійснено комплексний аналіз сучасних наукових підходів до розуміння гендерної рівності, природи гендерно зумовленого насильства та ролі держави у забезпеченні ефективного захисту прав людини.

До безперечних переваг першого розділу слід віднести те, що авторка не обмежується аналізом окремих теоретичних положень, а послідовно формує цілісну концепцію конституційно-правового механізму протидії гендерно зумовленому насильству, визначаючи його поняття, структуру та основні елементи. Науково виваженим є підхід до розкриття позитивних зобов'язань держави як одного із ключових елементів забезпечення ефективного захисту прав осіб, які постраждали від гендерно зумовленого насильства.

Важливою перевагою першого розділу є його методологічна завершеність. Сформульовані авторкою теоретичні положення не мають ізольованого характеру, а виступають концептуальною основою подальшого порівняльно-правового аналізу та вироблення практичних рекомендацій щодо вдосконалення

національного законодавства і механізмів реалізації державної політики у відповідній сфері.

Другий розділ дисертації **«Порівняльно-правова характеристика конституційно-правового механізму протидії гендерно зумовленому насильству в Україні та державах-членах ЄС»** вирізняється високим рівнем порівняльно-правового аналізу та практичною спрямованістю отриманих результатів. Авторкою здійснено комплексне дослідження європейських правових стандартів, особливостей функціонування національних моделей окремих держав-членів Європейського Союзу та їх значення для подальшого розвитку українського законодавства.

Суттєвою перевагою цього розділу є прагнення дисертантки не обмежуватися описом зарубіжного досвіду, а здійснити його критичне осмислення з позицій можливості адаптації до української правової системи. Такий підхід дозволив сформулювати обґрунтовані висновки щодо перспектив гармонізації національного законодавства із сучасними європейськими стандартами та визначити напрями подальшого вдосконалення конституційно-правового механізму протидії гендерно зумовленому насильству.

Практичний інтерес становить проведений авторкою аналіз інституційних моделей протидії гендерно зумовленому насильству, що функціонують у державах-членах Європейського Союзу. Дослідження демонструє розуміння того, що ефективність відповідного механізму залежить не лише від якості нормативного регулювання, а й від узгодженості діяльності уповноважених суб'єктів, ефективності міжвідомчої взаємодії, доступності спеціалізованих сервісів підтримки постраждалих осіб та належної реалізації міжнародних стандартів у національній правозастосовній практиці.

Позитивної оцінки заслуговує також здійснений у розділі аналіз національної моделі протидії гендерно зумовленому насильству, який дозволив авторці не лише визначити існуючі проблеми правового регулювання, а й обґрунтувати конкретні напрями їх подальшого вирішення з урахуванням позитивного європейського досвіду.

Окремої позитивної оцінки заслуговує відмова авторки від механічного перенесення зарубіжних моделей у національну правову систему. Проведений аналіз переконливо свідчить, що дисертантка виходить із необхідності критичної адаптації європейського досвіду, враховуючи особливості конституційного розвитку України, систему органів публічної влади та сучасний стан

національного законодавства. Саме такий підхід забезпечує практичну цінність здійсненого порівняльно-правового дослідження.

Третій розділ дисертації **«Удосконалення конституційно-правового механізму протидії гендерно зумовленому насильству в Україні»** є логічним завершенням проведеного дослідження та, як вбачається, становить його найбільш вагому науково-практичну складову. Саме у цьому розділі результати теоретичного аналізу та порівняльно-правового дослідження трансформовано у систему конкретних пропозицій, спрямованих на вдосконалення нормативних, інституційних і гарантійних елементів конституційно-правового механізму протидії гендерно зумовленому насильству.

До безперечних переваг розділу слід віднести комплексний підхід до оцінки процесу імплементації положень Стамбульської конвенції у національне законодавство. Авторка переконливо демонструє, що ефективність виконання міжнародних зобов'язань визначається не лише формальним внесенням змін до законодавства, а й створенням дієвого механізму їх практичної реалізації, належної міжвідомчої координації та функціонування спеціалізованих інституцій.

Науково обґрунтованими є запропоновані дисертанткою напрями вдосконалення нормативного елементу конституційно-правового механізму, які ґрунтуються на аналізі сучасних європейських стандартів, практики їх застосування та потреб національної правової системи. Важливо, що запропоновані рекомендації мають системний характер і спрямовані не на фрагментарне вдосконалення окремих правових норм, а на підвищення ефективності функціонування всього механізму протидії гендерно зумовленому насильству.

Особливий практичний інтерес становлять пропозиції щодо розвитку інституційного та гарантійного елементів механізму, які охоплюють питання міжвідомчої взаємодії, удосконалення діяльності суб'єктів реалізації державної політики, розвитку системи спеціалізованих сервісів підтримки постраждалих осіб та підвищення ефективності реалізації конституційних гарантій захисту прав людини. Запропоновані авторкою підходи відзначаються комплексністю, практичною спрямованістю та можуть бути використані у процесі подальшого вдосконалення державної політики у сфері протидії гендерно зумовленому насильству.

У цілому третій розділ переконливо засвідчує здатність дисертантки не лише здійснювати ґрунтовний науковий аналіз, а й формулювати практично орієнтовані рекомендації, які мають перспективи реалізації у нормотворчій та правозастосовній діяльності.

Проведений аналіз змісту дисертації свідчить про внутрішню логічну завершеність дослідження, взаємозв'язок його теоретичних і прикладних складових та послідовність авторської аргументації. Важливо, що запропоновані рекомендації є закономірним результатом проведеного дослідження, а не окремими декларативними пропозиціями, що істотно підвищує наукову й практичну цінність дисертаційної роботи.

**Наукова новизна одержаних результатів.** Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає у комплексному вирішенні актуального наукового завдання, пов'язаного з формуванням сучасної моделі конституційно-правового механізму протидії гендерно зумовленому насильству, яка ґрунтується на поєднанні конституційно-правових засад захисту прав людини, міжнародних стандартів та практичних механізмів їх реалізації.

До найбільш вагомих результатів дисертаційного дослідження слід віднести запропоноване авторкою комплексне бачення структури конституційно-правового механізму протидії гендерно зумовленому насильству, яке охоплює взаємопов'язані нормативний, інституційний та гарантійний елементи й дозволяє оцінювати ефективність функціонування цього механізму як єдиної системи.

Науковий інтерес становить здійснена дисертанткою систематизація європейських правових стандартів протидії гендерно зумовленому насильству та їх адаптація до особливостей української правової системи. Такий підхід створює належне підґрунтя для подальшої гармонізації національного законодавства із сучасними європейськими вимогами та вдосконалення механізмів реалізації державної політики у відповідній сфері.

Безперечною перевагою роботи є також те, що більшість сформульованих авторкою висновків мають не лише теоретичне, а й прикладне значення. Запропоновані рекомендації щодо імплементації положень Стамбульської конвенції, розвитку інституційної взаємодії, удосконалення нормативного регулювання та гарантій захисту постраждалих осіб характеризуються системністю, внутрішньою узгодженістю та орієнтацією на практичне застосування.

Заслуговує на увагу прагнення авторки поєднати конституційно-правовий, порівняльно-правовий та міжнародно-правовий підходи, що дозволило сформувати цілісне бачення проблеми та виробити науково обґрунтовані рекомендації щодо підвищення ефективності механізму протидії гендерно зумовленому насильству в Україні.

Важливо, що авторка не обмежилася удосконаленням існуючих наукових підходів, а запропонувала власне бачення змісту конституційно-правового механізму протидії гендерно зумовленому насильству, визначила його структурні елементи та окреслила напрями подальшого розвитку. Це свідчить про самостійність проведеного дослідження та належний рівень наукової зрілості дисертантки.

Отже, одержані результати характеризуються належним рівнем наукової новизни, мають самостійний характер та свідчать про особистий внесок здобувачки у розвиток науки конституційного права.

**Практичне значення одержаних результатів.** Практичне значення результатів дисертаційного дослідження полягає у тому, що сформульовані авторкою висновки та рекомендації мають прикладний характер і можуть бути використані у процесі подальшого вдосконалення законодавства України, розвитку державної політики у сфері запобігання та протидії гендерно зумовленому насильству, а також під час реалізації міжнародних зобов'язань України у сфері захисту прав людини.

Особливу практичну цінність становлять запропоновані дисертанткою напрями вдосконалення нормативного, інституційного та гарантійного елементів конституційно-правового механізму протидії гендерно зумовленому насильству. Вони характеризуються системністю, враховують сучасні європейські стандарти та можуть бути використані у процесі підготовки нормативно-правових актів, розроблення державних програм і стратегічних документів у відповідній сфері.

Важливим є те, що рекомендації авторки не обмежуються лише вдосконаленням законодавства, а охоплюють питання підвищення ефективності діяльності уповноважених органів, розвитку міжвідомчої взаємодії, удосконалення механізмів координації та забезпечення належної реалізації державної політики щодо запобігання гендерно зумовленому насильству.

Практичний інтерес становлять також результати порівняльно-правового аналізу законодавства держав-членів Європейського Союзу, які можуть бути

використані під час адаптації національного законодавства до права Європейського Союзу, підготовки пропозицій щодо імплементації міжнародних стандартів та вдосконалення механізмів їх практичного застосування.

Одержані результати можуть бути використані у правотворчій діяльності, практичній роботі органів державної влади, правоохоронних органів, судових установ, а також у процесі професійної підготовки та підвищення кваліфікації фахівців, діяльність яких пов'язана із реалізацією державної політики у сфері забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків та протидії гендерно зумовленому насильству.

Вважається, що результати дисертаційного дослідження можуть бути використані не лише у законотворчій діяльності, а й при розробленні державних і регіональних програм із забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, програм запобігання домашньому та гендерно зумовленому насильству, а також у процесі підготовки методичних матеріалів для органів державної влади, органів місцевого самоврядування, правоохоронних органів та інших суб'єктів, відповідальних за реалізацію державної політики у відповідній сфері.

Окремі положення дисертації можуть бути використані під час підготовки методичних рекомендацій, навчальних програм та програм підвищення кваліфікації працівників правоохоронних органів, суддів, прокурорів та інших суб'єктів, які забезпечують реалізацію державної політики у сфері запобігання та протидії гендерно зумовленому насильству.

**Повнота викладення результатів дисертації в опублікованих працях.** Основні наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, достатньою мірою відображені в опублікованих наукових працях здобувачки. Аналіз публікацій свідчить про системний характер апробації результатів дослідження та їх послідовний розвиток відповідно до логіки виконання дисертаційної роботи.

Результати дослідження оприлюднено в 11 наукових працях, серед яких одна стаття опублікована у виданні, що індексується в міжнародній наукометричній базі Scopus, три статті у наукових фахових виданнях України, одна стаття – у зарубіжному виданні, а також шість тез доповідей на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Тематика опублікованих праць охоплює основні напрями проведеного дослідження: конституційно-правові засади протидії гендерно зумовленому

насильству, позитивні зобов'язання держави, європейські стандарти захисту прав людини, питання імплементації положень Стамбульської конвенції, порівняльно-правовий аналіз законодавства держав-членів Європейського Союзу та напрями вдосконалення національного законодавства України. Це свідчить про належний рівень апробації результатів дисертації та достатню повноту їх висвітлення у наукових публікаціях.

Таким чином, вимоги щодо апробації результатів дисертаційного дослідження та їх опублікування здобувачкою виконано в повному обсязі.

**Зауваження та дискусійні положення.** Високо оцінюючи науковий рівень дисертаційного дослідження, його теоретичне та практичне значення, вважаю за доцільне висловити окремі зауваження і побажання, які мають переважно дискусійний характер та не впливають на загальну позитивну оцінку роботи.

1. Авторкою обґрунтовано доведено доцільність використання європейського досвіду для вдосконалення конституційно-правового механізму протидії гендерно зумовленому насильству в Україні. Разом із тим подальшого наукового осмислення потребує питання визначення критеріїв відбору тих елементів європейських моделей, які можуть бути найбільш ефективно інтегровані в українську правову систему з урахуванням особливостей її конституційного розвитку та організації публічної влади.

2. Значну увагу авторка приділяє питанням імплементації положень Стамбульської конвенції та гармонізації національного законодавства із сучасними європейськими стандартами. Водночас дискусійним залишається питання подальшого моніторингу ефективності реалізації запропонованих законодавчих та інституційних змін. На мою думку, доцільним було б окреслити можливі механізми оцінювання результативності державної політики у цій сфері після впровадження відповідних реформ, що дозволило б посилити практичну складову дослідження.

3. Авторкою сформульовано низку практично орієнтованих рекомендацій щодо вдосконалення інституційної моделі протидії гендерно зумовленому насильству. Водночас окремі пропозиції потребують подальшої конкретизації з точки зору визначення послідовності їх реалізації, взаємодії відповідальних суб'єктів та ресурсного забезпечення. Така конкретизація, на мою думку, ще більше посилила б прикладне значення отриманих результатів та сприяла б їх практичній реалізації.

4. Заслуговує на підтримку міжгалузевий характер проведеного дослідження. Разом із тим перспективним напрямом подальших наукових розвідок видається більш детальне дослідження взаємозв'язку конституційно-правового механізму протидії гендерно зумовленому насильству з іншими галузевими механізмами його реалізації, насамперед кримінально-правовими, кримінально-процесуальними та адміністративно-правовими. Такий комплексний підхід сприяв би формуванню більш цілісної моделі правового забезпечення протидії гендерно зумовленому насильству в Україні.

Зазначені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, мають рекомендаційний характер і можуть бути враховані авторкою у подальшій науковій роботі.

**Загальний висновок.** Дисертація Ганус Людмили Михайлівни на тему «Конституційно-правовий механізм протидії гендерно зумовленому насильству в Україні та державах-членах ЄС» є самостійним, завершеним і цілісним науковим дослідженням, у якому вирішено актуальне наукове завдання, що має важливе значення для подальшого розвитку науки конституційного права та вдосконалення механізмів забезпечення прав людини в Україні.

Практична цінність дисертації полягає у тому, що запропоновані авторкою наукові положення та рекомендації орієнтовані на підвищення ефективності функціонування конституційно-правового механізму протидії гендерно зумовленому насильству, удосконалення національного законодавства та подальшу імплементацію сучасних європейських стандартів у національну правову систему. Запропоновані підходи можуть бути використані у нормотворчій діяльності, правозастосовній практиці, процесі реалізації державної політики та подальших наукових дослідженнях.

Висловлені у цьому відгуку зауваження та побажання мають рекомендаційний характер, не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження та можуть бути враховані авторкою у подальшій науковій діяльності.

За своїм змістом, актуальністю, ступенем обґрунтованості наукових положень, новизною отриманих результатів, їх теоретичним і практичним значенням, а також повнотою висвітлення результатів дослідження в опублікованих наукових працях дисертація Ганус Людмили Михайлівни на тему «Конституційно-правовий механізм протидії гендерно зумовленому насильству в Україні та державах-членах ЄС» відповідає вимогам Порядку присудження

ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а її авторка заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

***Офіційний опонент:***

**Головний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем запобігання кримінальним правопорушенням навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції імені Е.О. Дідоренка, Донецького державного університету внутрішніх справ,**
**доктор юридичних наук, професор** **Єгор НАЗИМКО**